

Jerzy J. Wiatr

SOCJOLOGIA POLITYKI

wydanie VII – rozszerzone

EUROPEJSKA WYŻSZA SZKOŁA
PRAWA I ADMINISTRACJI

SOCJOLOGIA
POLITYKI

Jerzy J. Wiatr

SOCJOLOGIA
POLITYKI

wydanie VII – rozszerzone

**EUROPEJSKA WYŻSZA SZKOŁA
PRAWA i ADMINISTRACJI
Warszawa 2018**

© Copyright by Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji
Warszawa 2018

ISBN 978-83-65581-09-9

ISBN 978-83-65581-10-5 (e-book)

Redakcja

Tadeusz T. Nowacki

Opracowanie typograficzne

Małgorzata Głuszczyk

Projekt okładki

Stefan Sobczak

Adres wydawcy

03-750 Warszawa, ul. Grodzieńska 21/29

tel. (22) 619-25-90 w. 105

www.ewspa.edu.pl

Spis treści

Przedmowa do nowego wydania	7
CZĘŚĆ I. Zagadnienia ogólne	11
Rozdział I. Przedmiot i zakres socjologii polityki.....	13
Rozdział II. Zarys historii socjologii polityki.....	23
2. Karol Marks i jego kontynuatorzy	38
3. Wielkie teorie socjologii polityki okresu pomarksowskiego	52
A. Darwinizm społeczny i teoria podboju	52
B. Teorie elit	57
C. Max Weber jako socjolog polityki	66
Rozdział III. Podstawowe podejścia badawcze socjologii polityki.....	75
1. Empiryczne badania socjologii polityki	76
A. Socjologiczne badania nad zachowaniem wyborczym	86
B. Badania nad partiami politycznymi	95
C. Opinia publiczna	98
D. Badanie stosunków międzynarodowych	101

2. Międzynarodowe badania porównawcze	103
3. Podejście historycznoporównawcze	107
CZĘŚĆ II. Teoretyczne założenia socjologii politycznej.....	115
Rozdział IV. Władza jako zjawisko socjologiczne	117
1. Zagadnienia definicyjne	117
2. Władza i interesy społeczne	126
3. Rządzący i rządzeni	135
4. Sprawowanie władzy	146
5. Legitymizacja i poparcie władzy	151
Rozdział V. Ekonomia i polityka	157
1. Władza ekonomiczna a władza polityczna	158
2. Polityczne czynniki rozwoju ekonomicznego.....	171
3. Współczesne państwo a reprezentacja interesów grupowych	179
Rozdział VI. Charakter narodowy, kultura polityczna i ideologia	185
1. Kultura – osobowość – polityka	186
2. Charakter narodowy a stosunki polityczne	193
3. Kultura polityczna.....	201
4. Ideologie polityczne	209
Rozdział VII. Psychologia zjawisk politycznych	213
1. Władza jako zjawisko psychologiczne	217
2. Aspekty psychologiczne udziału w polityce i ucieczki od polityki	231
3. Psychologiczne interpretacje konfliktów politycznych	239
4. Sporny problem socjalizacji politycznej.....	244

CZĘŚĆ III. Obszary badawcze socjologii polityki.....	249
Rozdział VIII. Socjologia państwa.....	251
1. Pochodzenie państwa.....	252
A. Model ustroju plemiennego	255
B. Model ustroju państwowego	256
2. Funkcje państwa.....	260
3. Typy i formy państwa.....	265
4. Aparat państwowy jako przedmiot analiz socjologicznych	271
Rozdział IX. Socjologia partii i ruchów politycznych.....	279
1. Typologie ruchów politycznych i ich dynamika.....	280
2. Partie polityczne	285
3. Systemy partyjne	293
4. Wewnętrzne życie partii politycznych	300
Rozdział X. Socjologia zachowania politycznego	303
1. Socjalizacja polityczna.....	306
2. Udział obywateli w życiu politycznym.....	310
3. Podejmowanie decyzji politycznych	313
4. Postawy a zachowania polityczne	314
Rozdział XI. Socjologia stosunków międzynarodowych.....	319
1. Przedmiot i charakter socjologii stosunków międzynarodowych	321
2. Stosunki międzynarodowe a struktura społeczna	326
3. Stosunki międzynarodowe a narodowe wzory kultury	329
4. Wojna jako szczególna forma stosunków międzynarodowych	332

5. Globalizacja stosunków międzynarodowych po drugiej wojnie światowej	335
Rozdział XII. Socjologia przemiany ustrojów politycznych	341
1. Upadek systemu: rewolucja czy reforma	343
2. Konsolidacja systemu demokratycznego czy nowy autorytaryzm	348
3. Polityka i przebudowa społeczna.....	364
Cytowana literatura	371
Indeks osobowy	403

Przedmowa do nowego wydania

Książki mają swoje historie – ta, którą teraz oddaję w ręce Czytelników, także. Początki „Socjologii polityki” sięgają roku 1977, gdy w Państwowym Wydawnictwie Naukowym ukazała się moja „Socjologia stosunków politycznych” – pierwszy systematyczny wykład tego działu socjologii w polskiej literaturze naukowej, a także pierwsza taka pozycja w ówczesnych państwach socjalistycznych. W 1979 roku ukazał się przekład rosyjski opatrzony ciekawym posłowiem wybitnego radzieckiego socjologa polityki Fiodora Burłackiego, a w 1980 – węgierski. Zwłaszcza pierwszemu tłumaczeniu zawdzięczam, że moje poglądy stały się znane w Rosji, Ukrainie i Białorusi, co otworzyło mi drogę do wielu cennych kontaktów naukowych. Była to bowiem wówczas jedyna praca w języku rosyjskim przedstawiająca kompleksowo stan i dorobek socjologii polityki.

Drugie, niezmienione wydanie „Socjologii stosunków politycznych” ukazało się w 1978 roku, a trzecie (uzupełnione i poprawione) w roku 1980. Przez kilkanaście następnych lat książka nie była wznawiana. Dopiero w 1999 roku Wydawnictwo Naukowe Scholar opublikowało wydanie czwarte. Jest ono bardzo poważnie wzbogacone w porównaniu z wydaniami poprzednimi, ale – co bardzo mocno podkreślam – nie ma w nim żadnych zasadniczych zmian, gdy idzie o moje poglądy na omawiane problemy. Zmieniłem natomiast tytuł, gdyż nazwa „socjologia stosunków politycznych”, wprowa-

dzona w 1957 roku przez mojego akademickiego mistrza Juliana Hochfelda (1911-1966), nie przyjęła się w nauce światowej. Co więcej, od 1976 (do przejścia na emeryturę w 2001 roku) kierowałem utworzonym z mojej inicjatywy Zakładem Socjologii Polityki w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego; zakład ten był swoistą kontynuacją dawnej katedry socjologii stosunków politycznych, którą w 1957 roku stworzył Julian Hochfeld. Kierowany obecnie przez prof. Jacka Raciborskiego – stanowi najważniejszy ośrodek socjologii polityki w Polsce.

Wydawnictwo Scholar opublikowało drugie (niezmienione) wydanie „Socjologii polityki” w 2002 roku, a w roku 2012 przekazało prawa wydawnicze Europejskiej Wyższej Szkole Prawa i Administracji, która opublikowała kolejne – szóste już – wydanie tej pracy. Po wyczerpaniu nakładu to uczelniane wydawnictwo publikuje obecnie kolejne wydanie. Wprowadziłem do niego spore zmiany w dwóch ostatnich rozdziałach oraz niewielkie uzupełnienia w pozostałych. Zmiany te mają dwojaki charakter. Po pierwsze: uwzględniłem nowszą literaturę, w tym zwłaszcza prace polskich socjologów polityki. Po drugie: uwzględniłem znaczne zmiany, jakie zaszły i nadal zachodzą w stosunkach międzynarodowych, oraz nowsze doświadczenia przemian ustrojowych w państwach wychodzących z reżimów dyktatorskich. Nigdzie natomiast nie rewiduję moich podstawowych poglądów teoretycznych, w tym centralnego dla tej pracy przeświadczenia, że najlepszym oparciem teoretycznym dla socjologii polityki jest otwarty marksizm, w takim rozumieniu tego terminu, jakie – w ślad za Kazimierzem Kelles-Krauzem (1872-1905) – upowszechnił Julian Hochfeld.

Nauki społeczne, a zwłaszcza te, które zajmują się życiem politycznym, narażone są na presję polityczną i ideologiczną, tym silniejszą, im bardziej autorytarny jest sposób sprawowania władzy. Polska socjologia polityki dowiodła jednak, że także w warunkach państwa niedemokratycznego (ale stosunkowo liberalnego) możliwe jest rzetelne i naukowo wartościowe prowadzenie takich badań. To właśnie było przyczyną wysokiej pozycji polskiej socjologii polityki w międzynarodowym środowisku naukowym przed 1989 rokiem, czego wyrazem był nasz udział w międzynarodowych badaniach porównawczych i w pracach Komitetu Socjologii Polityki (powstałego w 1960 roku w ramach Międzynarodowego Stowarzy-

szenia Socjologicznego, a następnie afiliowanego również przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Nauk Politycznych). W warunkach odrodzonej w 1989 roku demokracji dyscyplina ta może jeszcze bardziej się rozwijać, nie tylko dlatego, że znikły ograniczenia polityczne, ale także dlatego, że życie polityczne w warunkach demokracji jest ciekawsze i zawiera takie formy działania, jakich brakowało w warunkach państwa autorytarnego. Znajduje to wyraz zwłaszcza w badaniach wyborczych, w studiach nad partiami politycznymi czy w badaniach przywództwa politycznego, które po 1989 roku rozwinęły się w Polsce na wielką skalę. Badania te stwarzają warunki dla pogłębiania teorii polityki, ale same tej teorii nie zastąpią.

„Socjologia polityki” napisana jest z perspektywy łączącej moje zainteresowania teoretyczne, doświadczenia badań empirycznych (w tym zwłaszcza międzynarodowych badań porównawczych), a także doświadczenie zdobyte w latach dziewięćdziesiątych, gdy byłem czynnym politykiem – posłem na Sejm, członkiem Rady Ministrów i członkiem władz Socjaldemokracji RP. Uważam, że takie połączenie ról wzbogaciło moje rozumienie polityki. Właśnie to doświadczenie umocniło we mnie przekonanie o bardzo istotnej roli czynnika ludzkiego – zwłaszcza roli przywódców politycznych – w kształtowaniu historii.

Książka ta jest wykorzystywana jako podręcznik akademicki. Trzeba jednak pamiętać, że jest to wykład mojego sposobu rozumienia tej dyscypliny i badanych przez nią zjawisk. Stąd zawarte w tej pracy sądy, które niekiedy odbiegają od najczęściej przyjmowanych i są wyrazem mojego punktu widzenia, a nie wiedzy powszechnie akceptowanej. W tym sensie jest to głos w dyskusji nie tylko o tym, jak uprawiać socjologię polityki, ale także o tym, jak powinno się kształtować jej przedmiot – politykę.

Publikując kolejne, już siódme, wydanie tej pracy z wdzięcznością wspominam tych zmarłych już uczonych i mych przyjaciół, którym najwięcej zawdzięczam w moich studiach nad socjologią polityki: Juliana Hochfelda, Zygmunta Baumana, Władysława Markiewicza, Jeana Laponce’a, Juana J. Linza, Seymoura Martina Lipseta, Steina Rokkana, Giovanniego Sartoriego. Bardzo wiele też korzystam z prac młodszego niż moje pokolenie polskich socjologów polityki, zwłaszcza profesora Jacka Raciborskiego i jego współpracowników

z Zakładu Socjologii Polityki Uniwersytetu Warszawskiego. W ich sukcesach naukowych widzę kontynuację tego kierunku, który w polskiej socjologii zapoczątkował Julian Hochfeld i w ramach którego powstała ta książka.

INDEKS OSOBOWY

A

Abel Theodor – 96, 371
Adler Alfred – 215
Adorno Theodor W. – 83, 230, 371
Ágh Attila – 299, 363, 371
Ahmed Bashiruddin – 105, 398
Allan Pierre – 85, 371
Allardt Erik – 90, 387, 395, 400
Almond Gabriel A. – 83, 100, 102-104, 177, 202-205, 266, 371, 372, 400
Althusser Louis – 44
Amin Samir – 51
Ardrey Robert – 17
Angell Robert – 101
Antoszewski Andrzej – 296, 372,
Apter David E. – 109, 372
Aron Raymond – 212, 320, 322, 333, 372
Arystoteles – 24, 25, 28

Asmerom Haile K. – 274, 372

B

Bagehot Walter – 53
Banfield Edward C. – 118, 372
Barnes Harry Elmer – 30, 53
Barnes Samuel H. – 106, 372
Bauer Otto – 45, 46, 193, 372
Bauman Zygmunt – 9, 44, 189, 343, 344, 373
Bay Christian – 86, 373
Baylis Thomas A. – 137, 362, 373
Bebler Anton – 266, 277, 350, 361, 373
Beck Carl – 137, 373
Becker Howard – 30, 53
Beetham David – 66, 152, 153, 373, 374
Bell Daniel – 211, 374

- Bendix Reinhard – 13, 15, 16, 23, 66, 71, 108
- Benedict Ruth – 188, 329
- Bentham Jeremy – 88
- Berelson Bernard R. – 91, 98, 374
- Berger Manfred E. – 239, 374
- Berisha Sali – 355
- Bernstein Edward – 45, 46, 374
- Bertsch Gary K. – 202, 374
- Bettelheim Bruno – 242, 374
- Beyme Klaus von – 181, 182, 342, 353, 374
- Bhatt Amil – 105, 398
- Bierzanek Remigiusz – 321, 374
- Bobrzyński Michał – 147, 150
- Bodin Jean – 27, 29, 52
- Bonaparte Ludwik (Napoleon III) – 132, 142
- Bonaparte Napoleon (Napoleon I) – 31, 43, 67, 190, 269, 271
- Bottomore Thomas – 137, 375
- Boyes Roger – 239, 375
- Brecher Michael – 85, 375
- Bresser-Pereira Luiz Carlos – 112, 367, 375
- Brodbeck Arthur – 393
- Brown Archie – 145, 208, 375
- Brzeziński Zbigniew K. – 110, 111, 269, 339, 375, 380
- Bucharin Nikołaj – 50
- Burda Andrzej – 195, 375
- Burdick Eugene – 393
- Burke Edmund – 27, 29, 30, 88
- Burłacki Fiodor M. – 7, 39, 375
- Burns James MacGregor – 146, 375
- Bush George W. – 340
- Butler David E. – 392
- Bútorová Zora – 354, 375

C

- Campbell Angus – 91, 245, 376
- Caranti Elio – 90
- Cardoso Fernando Henrique – 51
- Carlyle Thomas – 57
- Caro Robert A. – 238, 376
- Carter Jimmy (James) – 239
- Casanova Pablo González – 51
- Castro Fidel – 141
- Cawson Alan – 181, 376
- Cazzola Franco – 98, 376
- Cerny Philip G. – 239
- Cezar (Gajusz Juliusz Cezar) – 269, 286
- Chałubiński Mirosław – 49, 376
- Chmielarz Piotr – 334, 376
- Chołoniewski Antoni – 195, 376
- Chomejni Ruhollah, ajatollah – 154
- Christophersen Jens – 209, 391
- Chrystus – zob. Jezus Chrystus
- Ciołkosz Adam – 388
- Clausewitz Carl von – 320, 332, 333, 372, 376

- Clinton Bill (William) – 139
 Coleman James S. – 65, 388
 Comte August – 32
 Connell Richard W. – 247, 306, 376
 Connolly William E. – 86, 376
 Converse Philip E. – 91, 376
 Cromwell Oliver – 269, 271
 Cunow Heinrich – 45, 376
 Cybichowski Zygmunt – 195, 376
 Cycleron (Marek Tulliusz Cyce-
 ro) – 285
 Czarnowski Stefan – 186, 187, 376

D

- Dahl Robert A. – 303, 377
 Dahrendorf Ralf – 367, 377
 Darwin Karol – 17, 52, 53, 55-57
 Dawson Richard E. – 246, 306, 377
 De Seta Stefania – 98, 377
 De Smet Roger – 90
 Deutsch Karl W. – 81, 82, 106, 177, 311, 338, 377
 Deutsch Morton – 244, 377
 d'Hondt Victor – 296
 Di Tella Torcuato – 39, 377
 Dilas (Djilas) Milovan – 47, 167-169, 377
 Dobb Leonard W. – 241, 378

E

- Easton David – 322, 379
 Edinger Lewis J. – 137, 379
 Ehrlich Stanisław – 132, 164, 180, 251, 254, 379
 Eisenhower Dwight – 290
 Eisenstadt Shmuel N. – 109, 111, 112, 379
 Eldersveld Samuel J. – 97, 300-302, 379
 Emerson Rupert – 264, 379
 Engels Fryderyk – 39, 40-45, 55, 123, 124, 142, 143, 175, 258, 305, 379, 389
 Etzioni Amitai – 312, 379
 Etzioni-Halevy Eva – 137, 379

Eulau Heinz – 79, 380

Évalenko René – 90

F

Farrell R. Barry – 137, 380

Fauvet Jacques – 90

Ferguson Adam – 29, 30, 52

Finer Samuel E. – 98, 276, 296,
380

Fink-Hafner Danica – 92, 380

Fougeyrollas Pierre – 100, 380

Frank Andre Gunder – 51

Franklin Benjamin – 271

Frątczak-Rudnicka Barbara –
246, 306, 307, 380

Frenkel-Brunswick Else – 83,
230, 371

Freud Zygmunt – 215, 229, 246

Friedrich Carl J. – 269, 380

Frijda Nico Henri – 194, 378

Fromm Erich – 213–215, 228–
230, 380

Frycz Modrzewski Andrzej – 35,
36

G

Gallup George – 82, 91, 99, 380

Gałkin Aleksandr A. – 39, 375

Gardner Richard N. – 324, 380

Garlicki Andrzej – 153, 380

Gaudet Hazel – 91, 387

Gaulle Charles de – 239, 371

Gebethner Stanisław – 92, 363,
380, 381

Germani Gino – 109, 381

Ginsberg Morris – 194, 381

Glad Betty – 239

Gobineau Arthur de – 31

Goguel François – 90

Goldwater Barry – 291

Gorbaczow Michał – 145, 346,
358

Gosnell Harold F. – 89, 90

Gould John A. – 354, 397

Gramsci Antonio – 38, 39, 44,
49, 50, 51, 62, 65, 381

Gray Jack – 208, 375

Graziano Luigi – 180, 381

Grilli di Cortona Pietro – 299,
300, 363, 381

Grizold Anton – 359, 381

Grzybowski Konstanty – 26, 27,
150, 264, 381

Guizot François – 31

Gumplowicz Ludwik – 26–28,
53, 54, 103, 258, 319

Gunther Richard – 137, 381

Gurr Ted Robert – 111, 243, 311,
342, 381, 382

Gustafsson Gunnel – 247, 382

H

Hamilton Alexander – 271

Harvey Frank P. – 85, 382

- Haya de la Torre Victor Raul – 51
- Head Kendra B. – 316, 394
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich
– 33–35, 41, 50, 51, 252, 272,
392
- Heinrich Hans-Georg – 203, 382
- Herbut Ryszard – 296, 372, 373
- Herder Johann Gottfried – 29,
30
- Herman Margaret G. – 146, 382
- Hertz Aleksander – 342, 382
- Hezjod – 27
- Hieron – 272
- Hilferding Rudolf – 45, 46, 382
- Hilgey John – 137
- Hirszowicz Maria – 211, 382
- Hitler Adolf – 17, 152, 195, 200,
230, 269–271, 371
- Hobbes Thomas – 28, 29, 52,
215, 252
- Hochfeld Julian – 8–10, 13–15, 18,
39, 49, 124, 129, 143, 144, 162,
376, 382
- Horney Karen – 215, 229
- Hume David – 29
- Huntington Samuel P. – 109–112,
171, 172, 276, 339, 340, 342,
349, 358, 375, 382
- Huxley Thomas Henry – 55
- Hyman Herbert H. – 245, 306,
383
- I**
- Ibn Chaldun – 25, 26, 52
- Iliescu Ion – 353
- Inkeles Alex – 194, 383
- J**
- Jackson Andrew – 290, 291
- Jacob Philip E. – 83, 105, 316, 383
- Jaguaribe Helio – 51
- James Patrick – 85, 382
- Janowitz Morris – 237, 242, 276,
342, 374, 383
- Jaruzelski Wojciech – 233, 374
- Jasiewicz Krzysztof – 92, 381
- Jasińska-Kania Aleksandra –
309, 310, 383, 386
- Jaurès Jean Léon – 45, 46
- Jefferson Thomas – 271, 290
- Jelcyn Borys – 353, 361
- Jervis Robert – 244, 383
- Jezus Chrystus – 70
- Johnson Haynes – 239, 383
- Johnson Lyndon – 238, 330, 376,
383, 384
- Jowitt Kenneth – 203, 383
- Juan Carlos (Jan Karol I Burbon)
– 346
- Jung Carl Gustav – 215
- K**
- Kaase Max – 106, 238, 372, 383
- Kahn Robert L. – 91, 376

- Kaplan Abraham – 118, 386
 Kardiner Abram – 194, 384
 Kardelj Edvard – 194, 384
 Karnow Stanley – 244, 384
 Kautsky Karol – 42, 44–46, 55, 162, 194, 258, 384, 398
 Kearns Doris – 238, 384
 Keller Suzanne – 137, 384
 Kelles-Krauz Kazimierz – 8, 45, 46, 384, 396, 400
 Key V.O., Jr. (Valdimer Orlando) – 97, 384
 Kim Jae-on – 398
 Kim Young-sam – 346
 Kissinger Henry – 236, 326, 384
 Kłoskowska Antonina – 195, 197, 384
 Kolkowicz Roman – 276, 277, 384
 Kołakowski Leszek – 45, 384
 Kołtataj Hugo – 35–37
 Koneczny Feliks – 195, 384
 Korboński Andrzej – 277, 384
 Korzeniewski Krzysztof – 232, 384
 Kothari Rajni – 293, 298, 385
 Kozek Wiesława – 365
 Kranjc Stane – 92, 380
 Kroeber Alfred L. – 187, 188, 385
 Krzywicki Ludwik – 45, 385
 Kuhnle Stein – 312, 385
 Kula Witold – 162
 Kuper Adam – 374
 Kuper Jessica – 374
 Kuźniar Roman – 385
 Kvalo Kjell – 209, 210, 391
 Kwiatkowska Teresa – 211, 385
- L**
- Labriola Antonio – 162, 385
 Ladd Everett Carll – 100, 386
 Lane David – 111, 167, 168, 170, 333, 385, 386
 Lane Robert E. – 95, 359
 Lange Oskar – 157, 160, 162, 166, 386
 LaPalombara Joseph – 384
 Laponce Jean A. – 9, 17, 83, 84, 106, 386
 Lasswell Harold D. – 61, 118, 215, 231, 328, 386, 390
 Lawson Kay – 302, 386
 Lazarsfeld Paul F. – 91, 92, 100, 374, 387
 Le Bon Gustave – 58
 Lehbruch Gerhard – 165, 181, 387, 395
 Lelewel Joachim – 31
 Lenin Włodzimierz I. – 44, 47, 48, 50, 51, 150, 171, 172, 231, 383, 387, 398
 Lerner Daniel – 108, 387, 390
 Leśnodorski Bogusław – 261, 387

- Levinson David J. – 83, 194, 270, 371, 383
- Lewis Paul G. – 371
- Libby Orin Grant – 89
- Lijphart Arend – 110, 296, 297, 363, 387
- Lindzey Gardner – 383
- Linton Ralph – 194, 384
- Linz Juan J. – 9, 64, 112, 268, 298, 342, 346, 347, 357, 362, 387, 398
- Lippmann Walter – 99, 100, 388
- Lipset Seymour Martin – 9, 13, 15, 16, 23, 39, 65, 177, 211, 288, 388, 390, 394, 395
- Locke John – 28, 215
- Lorenz Konrad – 17
- Ludz Peter C. – 137, 300, 388
- Lukács György – 44, 49, 50, 398
- Luksemburg Róża – 47, 51, 398
- Luter Marcin – 143, 190
- Ł**
- Łowmiański Henryk – 57, 255, 257-259, 263, 388, 389
- Łukaszenka Alaksandr – 352
- M**
- Mach Bogdan W. – 318, 365, 389
- Machiavelli Niccoló – 26, 27, 32, 50, 215, 389
- Madison James – 271
- Mainwaring Scott – 357, 389
- Malendowski Włodzimierz – 390
- Mannheim Karl – 43, 60
- Maravall José Maria – 112, 367, 375
- Marciniak Piotr – 44, 389
- Mariusz (Caius Marius) – 286
- Markiewicz Władysław – 9
- Marks Karol – 8, 14, 16, 18, 19, 2, 24, 27, 32, 33, 36, 38-52, 57, 59, 60, 62, 65-67, 73, 77, 98, 121, 124-128, 131, 132, 142, 144, 150, 157-164, 166, 169, 171-173, 175-179, 181, 190, 191, 193, 194, 214, 215, 239, 252, 253, 255, 257, 258, 260-262, 265, 266, 271, 272, 280, 281, 305, 326, 327, 379, 382, 384, 388, 389, 396, 399, 400
- Marody Mirosława – 316, 366, 389
- Marvick Arthur – 335, 389
- Marvick Dwaine – 237, 383
- McGovern George – 291
- McKenzie Robert T. – 65, 96, 97, 291, 389
- McPhee William N. – 91, 374
- Mead Margaret – 194, 389
- Mečiar Vladimír – 353, 354
- Merle Marcel – 102, 103, 320, 390
- Meynaud Jean – 15, 390
- Michelet Jules – 31

- Michels Robert – 62-65, 95, 96, 150, 300, 301
- Mikołaj II – 154
- Milbrath Lester W. – 164, 233-236, 390
- Miller Neal E. – 215, 241, 378
- Miller Warren E. – 91, 92, 376, 390
- Mills C. Wright – 108, 164, 390
- Milošević Slobodan – 354, 355
- Mitchell William C. – 18, 390
- Mohammad Reza Pahlawi, szach – 345, 351
- Mojsiewicz Czesław – 336, 390
- Mokrzycki Edmund – 170, 365, 390
- Molnár Ferenc – 308
- Montesquieu Charles Louis de Secondat de – 27, 29, 30
- Moore Barington – 111, 390
- Morawski Witold – 183, 364, 365, 390, 397
- Morgenthau Hans – 326, 390
- Mosca Gaetano – 58, 59, 61, 62, 64, 65, 77
- Mowrer O. Hobart – 241, 378
- Münzer Tomasz – 142, 143
- Muskie Edmund – 236
- Mussolini Benito – 62
- N**
- Naess Arne – 209, 391
- Narojek Winicjusz – 18, 19, 391
- Neumann Sigmund – 65, 96, 97, 391
- Newton Kenneth – 106, 173, 383
- Nie Norman – 104, 398
- Nixon Richard – 139, 238, 383, 399
- Novak Miroslav – 98, 299, 363, 391
- Novikov Jacques – 55, 319
- Nowak Leszek – 42, 391
- Nowak Stefan – 315, 391
- O**
- O'Donnell Guillermo – 357, 389
- Oppenheim Abraham Naftali – 310, 391
- Oppenheimer Franz – 55
- Ossowski Stanisław – 56, 391
- Ostrogorski Moisei – 62, 63, 65, 95, 96, 103, 300
- Ostrowski Krzysztof – 348, 391
- P**
- Paige Glenn D. – 313, 391
- Palmer Norman D. – 320, 391
- Pańków Irena – 98, 399
- Pareto Vilfredo – 26, 58-62, 64, 65, 77, 95, 215
- Parsons Talcott – 118, 391
- Pateman Carol – 232, 310, 391, 392
- Paweł, apostoł – 190

- Pelassy Dominique – 103, 106, 378
- Pelczynski Zbigniew A. – 33, 34, 94, 392
- Percheron Annick – 247, 392
- Perlmutter Amos – 276, 392
- Peters B. Guy – 182, 392
- Peterson Steven A. – 17, 396
- Piotr, apostoł – 70
- Pfaltzgraff Robert L. – 320, 378
- Pietraś Ziemowit – 84, 313, 392
- Piłsudski Józef – 153, 299
- Platon – 24, 25
- Plautus – 285
- Plechanow Georgij – 45, 46
- Post Barbara – 98, 137, 399
- Powell Bingham G. – 177, 202, 266, 372
- Prewitt Kenneth – 246, 306, 377
- Pridham Geoffrey – 371
- Przeworski Adam – 106, 112, 165, 317, 357, 367, 375, 392
- Putnam David R. – 106, 137, 203, 393
- R**
- Raciborski Jacek – 8, 9, 73, 85, 90, 138, 183, 203, 314, 338, 386, 392, 393
- Rae Saul Forbes – 91, 380
- Rafałowski Wojciech – 300, 393
- Ranney Austin – 16, 304, 393
- Ratzenhofer Gustav – 54
- Reis Elisa Pereira – 274, 372
- Remmers Hermann Henry – 245, 393
- Renner Karl – 45, 46
- Reykowski Janusz – 244, 315, 317, 318, 384, 393
- Reza Pahlavi zob. Mohammad Reza Pahlawi
- Richardson Lewis F. – 79, 393, 394
- Riggs Fred W. – 362, 394
- Riker William H. – 84, 394
- Robespierre Maximilien de – 285, 411
- Robinson John P. – 316, 394
- Rogow Arnold A. – 215, 394
- Rokkan Stein – 9, 82, 110, 288, 312, 387, 388, 394, 395, 400
- Roosevelt Franklin Delano – 134, 180
- Rose Arnold M. – 241, 243, 394
- Rosenau James N. – 320, 394
- Rostow Walt W. – 108, 109, 172-176, 178, 394
- Rouschemeyer Dietrich – 104, 366
- Rousseau Jean-Jacques – 215, 252
- Rusk Jarrold G. – 316, 394
- Rustow Dankwart A. – 109, 177, 395, 399
- Rychard Andrzej – 390
- Ryszka Franciszek – 17, 20, 209, 332, 333, 395

S

- Safire William – 239, 395
 Salustiusz (Caius Sallustius Crispus) – 285, 286
 Sanford R. Nevitt – 230, 371
 Sartori Giovanni – 9, 13, 14, 16, 65, 293, 299, 395
 Schmitter Philippe C. – 165, 181, 387, 395
 Sears Robert R. – 241, 378
 Seroka Jim – 266, 383
 Shanks J. Merrill – 92, 390
 Shestopal Elena – 353, 395
 Shils Edward – 109, 395
 Siegfried André – 90
 Siemieńska Renata – 92, 106, 211, 309, 310, 383, 395, 396
 Simon Janos – 106, 363, 372, 380, 386
 Singer J. David – 101, 320, 396
 Skarżyńska Krystyna – 216, 396
 Skocpol Thedy – 111, 396
 Smoker Paul – 83, 386
 Snyder Richard C. – 46, 213, 396
 Snyder Timothy – 396
 Sobolewski Marek – 285-287, 293, 396
 Somit Albert – 17, 396
 Spencer Herbert – 32, 33, 319, 328
 Spiro Herbert – 322, 396
 Sprague John – 165, 392
 Stalin Józef – 49, 141, 152, 162, 166, 244, 271
 Staniszkis Jadwiga – 170, 272, 396, 397
 Staszic Stanisław – 35, 37, 38
 Stemplowski Ryszard – 201, 396
 Stepan Alfred – 112, 342, 346, 347, 357, 387, 388, 397
 Stephens Evelyn Huber – 110, 394
 Stephens John D. – 110, 394
 Stoetzel Jean – 100, 397
 Stokes Donald E. – 91, 376
 Stouffer Samuel A. – 100, 397
 Strmčnik Berni – 92, 380
 Suleiman Ezra N. – 274, 397
 Sulla (Lucius Cornelius Sulla) – 269, 286
 Szacki Jerzy – 38, 191, 211, 366, 367, 397
 Szczepański Jan – 187, 189, 279, 309, 397
 Szczupaczyński Jerzy – 374, 387
 Szczurkiewicz Tadeusz – 214, 397
 Szoboszlai György – 398
 Szomolanyi Sonia – 354, 397

T

- Tacyt – 150
 Tarde Gabriel – 215
 Tarkowski Jacek – 208, 398
 Teune Henry – 106, 317, 392

- Thierry Jacques – 31
 Thiers Louis – 31
 Tilly Charles – 110, 111, 398
 Tingsten Herbert – 89, 90, 103, 398
 Tocqueville Charles Alexis Henri de – 21, 32, 39, 77, 103, 111, 180, 243
 Tokes Rudolf L. – 137, 398
 Trocki Lew – 47, 48, 51, 67, 168, 169, 398
 Trow Martin A. – 65, 388
 Tudman Franjo – 354, 355
- V**
- Valenzuela Arturo – 362, 388
 Valenzuela L. Samuel – 357, 389
 Verba Sidney – 83, 103-105, 203-205, 372, 398, 400
 Vianello Mino – 106, 398
- W**
- Waisman Carlos H. – 363, 387
 Waldenberg Marek – 46, 47, 351, 398
 Walicki Andrzej – 44, 48, 399
 Wallace Alfred Russel – 56
 Wałęsa Lech – 239
 Ward Lester F. – 54
 Ward Robert E. – 109, 399
 Waxman Chaim I. – 211, 399
 Weber Max – 52, 66-73, 77, 95, 96, 103, 108, 150, 151, 158, 172,
- 179, 201, 272, 273, 276, 287, 373, 374, 389
 Weiner Myron – 394
 Welsh William A. – 137, 389
 Wendt Alexander – 327
 Wesołowski Włodzimierz – 98, 125, 127, 128, 136, 137, 399
 Whaley Barton – 244, 399
 White Theodore H. – 239, 399
 Wiatr Jerzy J. – 40, 42, 48, 49, 52, 104, 105, 109, 112, 144, 146, 171, 196, 203, 210, 211, 293, 298, 299, 327, 333-335, 345, 348, 355, 359, 380, 385, 391, 399, 400
 Wiatr Sławomir – 382
 Wildavsky Aaron – 291, 401
 Wilensky Harold L. – 165, 401
 Wilson Woodrow – 236
 Wittfogel Karl – 162, 260, 401
 Wright Quincy – 333, 334, 401
- Y**
- Young Rolad – 396
- Z**
- Zamoyski Jan – 37, 38
 Zaninovich M. George – 202, 374
 Znaniński Florian – 188, 189, 194, 225-227, 401
- Ż**
- Żyromski Marek – 62, 401

Pisząc książkę o socjologii polityki, stanąłem przed kwestią, jak odnieść podejmowaną tam problematykę do problematyki nauk politycznych w ogóle czy też nauki o polityce jako szczególnej, zintegrowanej teorii polityki. Pierwszy problem wydaje mi się łatwiejszy do rozwiązania, gdyż socjologia stosunków politycznych jest jedną z nauk politycznych i niezależnie od tego, jak chcielibyśmy ujmować jej stosunek do innych takich nauk – mieści się ona w rodzinie dyscyplin zajmujących się badaniem polityki. Stosunek do zintegrowanej nauki o polityce jest sprawą bez porównania trudniejszą, tym bardziej że budowanie tej ostatniej – zdaniem niektórych uczonych – winno właśnie odbywać się na gruncie socjologii stosunków politycznych. Nie idąc aż tak daleko, przekonany jestem jednak o tym, że socjologia polityki ma wielkie znaczenie w budowaniu nauki o polityce, która to nauka bez solidnej podbudowy socjologicznej obejść się nie może. Musi to być jednakże dyscyplina integrująca różne punkty widzenia, a zatem korzystająca nie tylko z socjologicznego, ale także z prawniczego, ekonomicznego i historycznego punktu widzenia.

Jerzy J. Wiatr

cena detal. – 50 zł (w tym 5% VAT)